

Home > Feiten en Cijfers > Den Haag Historisch > Monumentenzorg > Monumentenzorg - dynamiek en behoud > Architectuur- en bouwgeschiedenis

▶ Atlantikwall

De periode 1940-1945: de Atlantikwall

Eind 1941 nam het Duitse opperbevel een besluit om een groot aantal verdedigingswerken op Haags grondgebied te bouwen en aan te leggen. Bij het uitvoeren van een aanval op de Sovjet Unie zou in de ogen van de Duitsers de kans op de zo gevreesde tweefrontenoorlog toenemen. Een invasie vanuit het westen aan de kust wilden zij kunnen afslaan. Vanwege een tekort aan mankracht dienden beton en vuurkracht haar plaats in te nemen. Langs de gehele bezette Europese Westkust bouwden de Duitsers daarom een verdedigingsstelsel, de "Atlantikwall" genaamd.

Opzet Atlantikwall

Bij de opzet van de Atlantikwall lag de nadruk in het begin op strategisch belangrijke plaatsen, zoals havens en zeegaten. Scheveningen (inclusief een groot deel van Den Haag) kreeg de op een na hoogste status, die van "Stützpunktgruppe". Als kustplaats en bestuurlijk en militair centrum was Scheveningen/Den Haag in de ogen van de bezetter een interessant doelwit voor een invasie of een verrassingsaanval. Ook de minder belangrijke kustgedeelten kregen versterkingen.

De bezetter noemde ze "Stützpunkt" of "Widerstandsnest". Zo ontstond er in de jaren 1942-1945 langs de Noordzeekust een doorgaande reeks van verdedigingswerken. Hoewel de vijand uit het westen werd verwacht kregen alle complexen verdediging rondom. Dit om eventuele aanvallen in de rug te voorkomen. De buitenste grens van een complex - de hoofdweerstandslijn - kreeg meestal de vorm van een doorgaande hindernis. Bij de kleine complexen bestond deze hindernis uit prikkeldraad en mijnenvelden, bij de grote uit tankmuren, tankgrachten en andere betonnen en ijzeren obstakels.

Een keten kustbatterijen vormden de ruggengraat van de verdediging. In de duinen en het achterland bouwde de bezetter ook andere complexen, zoals batterijen voor luchtafweergeschut, radarposten en commandoposten.

Bunkers

Deconcentratie was een basisprincipe van het Duitse systeem. Dit systeem kende drie hoofdgroepen van versterkingen:

- duurzame of permanente (wanden en daken van 3 ½, 2 of 1 ½ meter dik gewapend beton)
- tijdelijke of semi-permanente (wanden en daken van 2, 1 ½ of 1 meter dik gewapend beton)

- veldversterkingen (variërend van materiaal en constructie; van beton tot hout)
 Binnen de groepen waren gestandaardiseerde versterkingen - "Regelbauten" - ontwikkeld. Er werd ook veel geïmproviseerd.

Naast bunkers behoren tankgrachten, -muren en draketandversperringen ook tot de versterkingen

Er waren zeven groepen bunkertypes:

- wapenopstellingen (o.a. geschutsbeddingen en kanonkazematten)
- waarnemings- en vuurleidingsposten
- woonschuilplaatsen
- munitiebergplaatsen
- commandoposten
- onderkomens met ondersteunende functie (o.a. hospitalen, verbandplaatsen, opslagplaatsen)
- verbindingsposten (telefoonschakelstations en radarposten).

Stützpunktgruppe Scheveningen

De Stützpunktgruppe Scheveningen (zie opzet Atlantikwall) moest voor tanks onneembaar zijn. De bezetter legde de hoofdweerstandslijn (HWL) als een doorgaande tankversperring aan. In grote lijnen verliep deze lijn als volgt: langs de kust liep de HWL van de gemeentegrens in het noordoosten tot en met het terrein van het voormalig Zeehospitium te Kijkduin. Te Kijkduin ging de HWL landinwaarts en pakte min of meer het tracé van de huidige Machiel Vrijenhoeklaan, Sportlaan, President Kennedylaan, Johan de Wittlaan op. Via de Scheveningse Bosjes liep de HWL verder naar de Haringkade bij de Cremerbrug. Vervolgens langs de Haringkade naar de Raamweg, Koningskade, dan schuin over het Malieveld, dwars door het Haagse Bos en voorbij het Paleis Huis ten Bosch weer kustwaarts verlopend. Na Oosterbeek/ Clingendael ging de HWL dwars door de Oostduinen en het terrein van het Duinwaterbedrijf weer naar de kust. Langs deze HWL werd aan de buitenzijde steeds een enkele honderden meters diep schootsveld gecreëerd. Alles wat in dit gebied boven het maaiveld uitstak werd gesloopt. Daarna bracht men de tankversperring aan. Dit alles veroorzaakte in Den Haag een enorme schade.

Overall langs de binnenzijde van de HWL bouwden de bezetters verdedigingswerken. De belangrijkste waren twee kustbatterijen (Oostduinen en Westduinen), een artilleriebatterij in het Militair Oefenterrein langs de Van Alkemadelaan, twee radarcomplexen en een batterij luchtafweergeschut in de Westduinen, commandocomplexen rond het toenmalig Lindoduin, in het Van Stolkpark en langs de Badhuisweg.

Restanten en beschermde monumenten

Na de oorlog trachtte men zoveel mogelijk verdedigingswerken op te ruimen. De rijksoverheid subsidieerde dit "puinruimen" alleen wanneer het echt nodig was om het normale leven weer te doen hervatten.

Waar ze niet echt in de weg stonden bleven bunkers staan omdat opruimen hier niet gesubsidieerd werd. Daarom liggen de voornaamste restanten in natuurgebieden. Burgemeester en Wethouders van Den Haag plaatsten in 1996 een aantal complexen en afzonderlijke werken op de gemeentelijke monumentenlijst. Dit vanwege hun cultuurhistorische waarde en hun betekenis voor de wetenschap.